

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»

Збірник матеріалів

**V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(6 листопада 2025 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5
6 листопада 2025 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2025 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол №5 від 30.10.2025).

Рецензенти:

Листопад О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки, Одеський державний університет внутрішніх справ.

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (6 листопада 2025 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2025. Вип. V. 284 с.

ISBN: 978-617-7768-55-4

Організаційний комітет:

Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);

Сторож В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);

Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);

Булгакова О. Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;

Тубичко Ю. О. – старший викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології.

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

ronment in preschool institutions.....	196
<i>Tubychko Y. O. Peculiarities of communicative speech development of elder preschool children with moderate mental delay.....</i>	202

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Бабчук О. Г., Гонка В. В. Психологічне благополуччя особистості: сучасні підходи та методи його розвитку.....</i>	210
<i>Бабчук М. І., Гевчук В. Г. Роль індивідуально-особистісних особливостей у становленні комунікативної толерантності.....</i>	215
<i>Бабчук М. І., Войнаровська Л. М. Психологічні особливості прояву нарцисизму особистості.....</i>	221
<i>Демко Н. О. Проблема булінгу: психологічні, когнітивні та соціальні наслідки.....</i>	226
<i>Бабчук М. І., Моспаненко С. В. Психологічні чинники віктимної поведінки.....</i>	232
<i>Кавиліна Г. К. Розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....</i>	237
<i>Бабчук М. І., Самборик С. Г. Теоретичне осмислення феномену міжособистісних відносин у психології.....</i>	243
<i>Бабчук М. І., Стоянова А. А. Психологічні наслідки професійного стресу педагога: феномен фрустрації....</i>	248
<i>Бабчук М. І., Рябченко А. В. Психологічні особливості образу тіла особистості.....</i>	253
<i>Babchuk M. I., Shlyakhtina O. V. Women's self-realization in the context of gender inequality: the psychological dimension.....</i>	258
<i>Гришук М. С. Психологічні особливості становлення агресивності в підлітковому періоді.....</i>	264
<i>Дудаш М. Е. Емоційний інтелект як чинник особистісного розвитку та професійної самореалізації.....</i>	268
<i>Комарницька І. В. Психологічні аспекти готовності до саморозвитку та особистісних змін.....</i>	273
<i>Мач Р. М. Роль музики у процесі емоційної саморегуляції.....</i>	278

vances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 2014. Vol. 83(1), P. 10–28.

10. Diener E., Oishi S., & Tay L. Advances in subjective well-being research. *Nature Human Behaviour*, 2018. Vol. 2(4), P. 253–260.

11. Seligman M. E. P. *The Hope Circuit: A Psychologist's Journey from Helplessness to Optimism*. New York: PublicAffairs. 2018. 448 p.

РОЛЬ ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У СТАНОВЛЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

**Док. філософії (PhD), ст. викл. М. І. Бабчук
Магістрант В. Г. Гевчук**

Здатність особистості жити у суспільстві, зберігаючи при цьому власні права та виявляючи повагу до прав інших членів соціуму, значною мірою залежить від рівня розвитку емоційного інтелекту. Особливої актуальності ця здатність набуває в умовах соціальних трансформацій, нестабільності чи кризових подій, коли загострюються міжособистісні та міжгрупові суперечності. Сучасна світова практика свідчить про те, що в багатьох випадках комунікації, як між окремими особистостями, так і між соціальними групами, бракує досвіду прийняття рішень із врахуванням принципів толерантності, діалогу та партнерства.

Психологічна готовність особистості до конструктивної, терпимої взаємодії з представниками інших культур, соціальних прошарків або світоглядних позицій стала необхідною умовою ефективної соціальної адаптації та формування зрілої особистості. Усі сфери життєдіяльності, починаючи від освітньої й завершуючи побутовою, передбачають вміння встановлювати й підтримувати безконфлі-

ктні міжособистісні зв'язки, що значною мірою залежить від рівня комунікативної толерантності.

Комунікативна толерантність є системною ознакою особистості, яка інтегрує в собі моральні, емоційні, характерологічні та інтелектуальні характеристики. Ця якість тісно пов'язана із психічним здоров'ям індивіда, його здатністю до саморегуляції, рефлексії, конструктивної поведінки. Відтак, низький рівень комунікативної толерантності може бути індикатором внутрішньої напруги, дезадаптації, а в окремих випадках і психологічного неблагополуччя.

А. Захнітко [4] розглядає толерантність як фундаментальну гуманістичну цінність, що дозволяє людині відкриватися до розуміння іншого, визнавати його унікальність, права й автономію. Такий підхід розширює межі індивідуального соціального досвіду, сприяє формуванню ціннісної орієнтації на мирне співіснування, діалог і співпрацю. За умов правильно організованої міжособистісної взаємодії формуються мотиви прийняття, емпатії та поваги, що знижує ризики агресії, дискримінації, соціального відторгнення.

Очевидним є зв'язок між комунікативною толерантністю та функціями спілкування. Адже саме в процесі міжособистісної взаємодії відбувається обмін інформацією, емоціями, поглядами, нормами. У цьому контексті надзвичайно важливою є здатність особистості зберігати доброзичливість, відкритість та гнучкість у процесі комунікації навіть за наявності конфліктного або емоційно насиченого середовища.

Інші дослідники [2, 3, 5], підкреслюють, що толерантна поведінка у спілкуванні виявляється у формі стриманості, емоційної врівноваженості, довіри, відсутності агресії та імпульсивних реакцій. У цьому контексті комунікативна толерантність розглядається як стабільна комунікативна характеристика, що включає низку соціально-психологічних компетентностей, таких як вміння слухати, розуміти контекст, інтерпретувати позиції іншого, використовувати невербальні та вербальні засоби впливу в гума-

ністичній парадигмі.

Формування зазначених психологічних детермінантів можливе за умови цілеспрямованої освітньо-виховної діяльності, створення безпечного середовища для самовираження й розвитку, включення підлітка до процесів емоційно-позитивної соціалізації. Особливу роль у цьому відіграють педагоги, психологи, родина, однолітки, а також інтерактивні формати групової роботи, які забезпечують можливість практикувати навички толерантного спілкування в умовах реального діалогу.

Саме комунікативна толерантність є показником того, наскільки особистість здатна витримувати прояви іншості в поведінці партнера по спілкуванню, що не відповідають її власним очікуванням, уявленням або нормам. Така толерантність виявляється тоді, коли індивід або не помічає суттєвих відмінностей між собою й іншим, або не надає їм емоційно-негативного значення, що свідчить про зрілість механізмів емоційної регуляції.

Багато науковців звертають увагу на важливість емоційного фону спілкування у формуванні толерантної поведінки. Зокрема, у дослідженнях українських та європейських авторів [1, 6] зазначається, що саме дисбаланс у сфері емоційної стабільності стає причиною неадекватних, неконтрольованих реакцій у відповідь на некомфортне чи незрозуміле спілкування. Люди з низьким рівнем комунікативної толерантності схильні до імпульсивної критики, уникання контакту або агресії щодо тих, хто проявляє некоммунікбельні або «неприйнятні» якості манери, емоції, поведінкові патерни.

Розвиток комунікативної толерантності безпосередньо пов'язаний з такими особистісними властивостями, як емоційна стійкість, відкритість до досвіду, екстраверсія, толерантність до невизначеності. Саме ці характеристики забезпечують здатність адекватно реагувати на комунікативну напругу, відмінності у сприйнятті чи поведінці співрозмов-

ника, формуючи психологічну гнучкість та стійкість.

Аналізуючи чинники, що детермінують формування комунікативної толерантності, можна вказувати на центральну роль системи цінностей і настанов особистості. Рівень толерантності, в такому випадку, визначається тим, наскільки особистість сприймає розмаїття світу, у тому числі соціальні, релігійні, культурні та мовні відмінності, як позитивну даність, а не загрозу. Зріла, адаптована особистість розглядає іншу людину не як об'єкт конкурування або зміни, а як повноправного суб'єкта, з яким можливий діалог, співпраця, взаємозбагачення.

Одним із ключових чинників, що забезпечує ефективну регуляцію поведінки в умовах міжособистісної взаємодії, є емоційний інтелект. У сучасній психологічній науці цей феномен активно вивчається як у вітчизняному, так і міжнародному контексті.

У світлі сучасних досліджень, комунікативна толерантність тісно пов'язана з емоційною компетентністю особистості, зокрема з її здатністю до емоційної рефлексії та усвідомленого контролю за власними реакціями. Це дозволяє знижувати вплив імпульсивності, зменшувати прояви ворожості та сприяє прийняттю партнерів по комунікації з урахуванням їх індивідуальних відмінностей. Таким чином, емоційний інтелект виступає не лише внутрішнім психічним регулятором, але і фактором, що забезпечує соціальну адаптацію та конструктивну взаємодію в полікультурному середовищі.

Поряд із цим, у низці праць наголошується на значущості когнітивних аспектів у формуванні комунікативної толерантності. Ключовим є формування уявлень про «Іншого» як рівноправного суб'єкта взаємодії, що передбачає здатність до критичної переоцінки власних установок, відкритість до альтернативних позицій та світоглядних орієнтацій. Це, у свою чергу, дозволяє уникати категоричних суджень, що є основою для інтолерантної поведінки, та

знижує ризик соціальної ізоляції і конфліктності.

Роль конативного й інструментального компонентів у забезпеченні комунікативної толерантності. Це проявляється у здатності особистості активно застосовувати навички конструктивного спілкування, здійснювати контроль над ситуацією комунікативної взаємодії, приймати позицію партнера та своєчасно коригувати власну поведінку. Показовим є той факт, що дефіцит цих якостей нерідко пов'язаний з низьким рівнем соціального інтелекту, емоційної регуляції та упередженістю.

Значна кількість науковців, що досліджують феномен комунікативної толерантності, наголошують на існуванні специфічного комплексу особистісних якостей, що сприяють її формуванню та розвитку. До таких якостей, зокрема, відносять емпатійність, ввічливість, гнучкість мислення, самоконтроль, доброзичливість і низький рівень агресивності. Так, Б. Вульфов (2008) акцентує увагу на таких властивостях, як емпатія, витримка, здатність до саморегуляції та інтелектуальна гнучкість. У свою чергу, С. І. Гессен (1995) виокремлює доброзичливість, відсутність агресії (включаючи автоагресію), гнучкість мислення, довірливість, низький рівень тривожності, а також чемність. Учений підкреслює, що толерантність не передбачає зречення від власних переконань, але засвідчує відкритість особистості до взаємодії, її здатність до «взаємопроникнення» у спілкуванні.

Важливим особистісним фактором комунікативної толерантності є комунікативна креативність. Ця якість охоплює низку характеристик, які забезпечують успішність міжособистісного спілкування, зокрема – інтелектуальні, емоційні та поведінкові компоненти, що відповідають за здатність до нестандартного вирішення комунікативних ситуацій, генерування оригінальних ідей, імпровізації, адаптації до змін.

Успішність у ситуаціях міжособистісної взаємодії є не лише результатом емоційної зрілості, а й показником

сформованої комунікативної креативності. Вміння поставити себе на місце іншого, інтерпретувати його емоційний стан, підтримувати атмосферу відкритості та довіри – все це є передумовами соціальної творчості. Отже, комунікативна креативність інтегрує як інтелектуальні, так і мотиваційно-емоційні компоненти, відображаючи не лише когнітивні можливості особистості, але й її прагнення до самореалізації та гармонійного співіснування в соціумі [7].

У підсумку, комунікативна толерантність постає як інтегративна якість, що формується в результаті розвитку емоційного інтелекту, соціально-перцептивної чутливості, готовності до діалогу та інтерперсональної відкритості. Вона виконує не лише функцію регуляції міжособистісного спілкування, але й є показником психологічної зрілості та етичної відповідальності особистості в соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабчук О. Г. Особливості толерантності осіб з різними типами толерантності. Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. 2012. Одеса, 221 с.
2. Демчина О. Гендерна толерантність як соціально-психологічний феномен. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Вип. 23. С. 35–41.
3. Жаровська І. М., Ортинська Н. В. Агресія, расизм, ксенофобія: сучасні проблеми етнічної дискримінації. *Європейські перспективи*. 2023. № 2. С. 5–9.
4. Захнітко А. Сексизм і фемінізм у мовносоціумному просторі: граматичні виклики. *Slavica wratislaviensia*. 2022. Т. 175. С. 87–97.
5. Карпенко Є. В. Генеза проблеми етнічної толерантності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. серія: психологія*. 2022. № 2. С. 11–14.
6. Фурман А., Шаюк О. Постановня психософійного дискурсу толерантності. *Психологічні перспективи*. 2021. Вип. 38. С. 230-243.

7. Batson C. D. These things called empathy: Eight related but distinct phenomena *The social neuroscience of empathy* / Eds. J. Decety, W. Ickes. Cambridge, MA : MIT Press, 2011. С. 3–15.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НАРЦИСИЗМУ ОСОБИСТОСТІ

**Магістрантка Л. М. Войнаровська
Наук. кер. док. філос. (PhD), ст. викл. М. І. Бабчук**

Завдання вивчення явищ стихій є одним із найважливіших для розуміння механізмів, що визначають формування психічних процесів у свідомості. Одразу постає питання визначення та сутності цього терміна. Згідно зі словником психології, фактор – це статистична категорія, яка трактується як причина численних випадкових змін параметрів, явищ тощо [1]. Поняття фактора дозволяє стверджувати, що кожна людська реакція, вся система її внутрішнього життя формується під впливом особистих якостей і соціального досвіду, потреб, мотивацій та установок, що відображаються в її свідомості безпосередньо [2].

Оперативне визначення нарцисизму за підходом О. Кернберга описує нарцисизм як поняття, що варіюється від норми до патологічної форми залежно від ступеня виразності нарцисичних ознак та інтенсивності розладу особистості, що вони спричиняють. Ця концепція спирається на роботи Р. Розенфельда, який розглядав нарцисичну ідентичність як норму та патологію і пов'язував її з гіпотезою З. Фрейда, що людина може мати більший чи менший рівень егоцентризму. Як зазначає А. Похилко, проблема нарцисичних рис у сучасних людей привертає дедалі більше уваги через їхнє зростання в усьому світі [8].

О. Кернберг, базуючись на клінічному аналізі особистісних структур, визначає нарцисизм як стан підвищеного

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5

6 листопада 2025 року

Виготовлено з готового оригінал-макету
Технічне редагування матеріалів збірника – О.І. Кисельова.

Підписано до друку 03.11.2025 р. Папір офсетний. Формат 60×90/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум.-друк. арк. 17,8.
Тираж 300 прим. Зам. № 37.

Видавництво ТОВ «Лерадрук»
Свідоцтво ДК № 2645 від 11.10.2006 р.
м. Роздільна, вул. Європейська, 44.
E-mail: leradruk@gmail.com